تربیت (آموزش) مبتنی بر شایستگی (۲)
Competency-Based Education (CBE)

علیرضا یوسفی

مجله ایرانی آموزش درعلوم پزشکی ۱۳۸۴؛ ۵(۲): ۱۴۵ تا ۱۴۶

قبلاً گفته شد که آموزش مبتنی بر شایستگی (CBE)، در حوزه آموزش پزشکی، از اقبال وسیعی برخوردار است و معانی وسیعی از آن دریافت می‌شود. آنچه در حال حاضر در حوزه آموزش پزشکی، به عنوان شایستگی مورد نیاز برای تربیت پزشک، مورد موافقت نسبتاً عمومی قرار گرفته عبارتست از:

داشتن چشم‌انداز مناسب از نظام مراقبت سلامت

توانایی اندازه‌گیری و بهبود بخشیدن به کیفیت مراقبت

توانایی مدیریت تیم پزشکی

آشنایی با نحوه مراقبت‌های پیشگیرانه

توانایی برقراری ارتباط بین پزشک و بیمار و مهارت در روابط بین فردی

توانایی انجام کار تیمی

مدیریت کردن اطلاعات و آشنایی با تکنولوژی اطلاعاتی

مدیریت فعالیت‌های درمانی مبتنی بر سیستم

آشنایی و پای‌بندی به اصول اخلاقی

توانایی تصمیم‌گیری مبتنی بر اطلاعات و شواهد

انجام توأم با مهارت پروسیجرهایی مرتبط با حرفه

توانایی انجام پژوهش و گردآوری و تحلیل اطلاعات

توانایی استفاده از علوم پایه و بالینی در مقام عمل

توانایی انجام مراقبت براساس تحلیل هزینه- اثربخشی

چنان که شایستگی‌های ذکر شده با قدری تعدیل، به حسب نظام‌های مختلف آموزشی، مورد قبول قرار گیرد، نکته چالش‌برانگیز این است که آیا همه کسانی که به حرفه‌های علوم پزشکی روی می‌آورند از استعداد فراگیری شایستگی‌های ذکر شده حرفه‌ای برخوردارند؟ در اینجا موضوع تفاوت استعدادها مطرح می‌شود. نظریه‌های رفتارگرایانه (Behavioristic)، که نظریه‌های نسبتاً غالب در آموزش‌های حرفه‌ای و از جمله آموزش پزشکی می‌باشند، در مورد تفاوت در استعدادها (Aptitude)، بر این باورند که تفاوت در استعداد افراد بیشتر جنبه زمانی دارد. برخی افراد، شایستگی‌ها و مهارت‌ها را زودتر به دست می‌آورند و برخی افراد دیرتر.

در مقابل، نظریات دیگری وجود دارد که تفاوت افراد را در استعداد، نه فقط زمانی، بلکه بیشتر روانی (Psychological) می‌پندارند و معتقدند که استعدادها تابعی از علایق و سلیقه‌ها و خواست‌های افراد می‌باشند و نظام انگیزشی افراد در فراگیری مهارت‌ها و شایستگی‌ها از نظام روانی افراد تبعیت می‌کند.

در مورد صحت بسیاری از مبانی نظریه‌ای، که استعدادها را تابعی از نظام روانی افراد در نظر می‌گیرد، نمی‌توان چون و چرای جدی کرد؛ اما، فرض بر این است که افرادی که به سوی آموزش حرفه‌ای خاص، مثل علوم پزشکی، روی می‌آورند به مرحله‌ای از بلوغ عاطفی و روانی رسیده‌اند که توانایی تشخیص علایق و جهت‌گیری‌های خود را دارند و در هنگام انتخاب یک رشته حرفه‌ای، به استعدادهای خود وقوف کلی دارند. شاید در برخی از نظام‌های آموزشی مانند آمریکا، که ورود به آموزش پزشکی را به بعد از اخذ لیسانس در بیولوژی منوط می‌دانند، ناشی از این باشد که فرد نسبت به انتخاب یک آموزش حرفه‌ای در وضعیتی بلوغ یافته‌تر دست بزند. بی‌علاقگی و بی‌انگیزگی برخی دانشجویان علوم پزشکی در ایران و روی آوردن آنها به کارهای غیر مرتبط با حرفه خود در سال‌های اخیر نیز، موجب شده است که برخی از صاحب‌نظران، سن بعد از دیپلم را برای ورود به رشته پزشکی مناسب ندانند.

در هر حال، فرضی که برای فردی که یک رشته حرفه‌ای، به ویژه علوم پزشکی را انتخاب می‌کند، بیشتر می‌تواند مبنا قرار گیرد این است که فرد انتخاب‌کننده علی‌القاعده به بلوغ برای

آدرس مکاتبه. دکتر علیرضا یوسفی (دانشیار)، گروه آموزش پزشکی، مرکز تحقیقات آموزش علوم پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، خیابان هزارجریب، اصفهان. E-mail: aryousefy@edc.mui.ac.ir

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-20]

انتخاب و وقوف بـه اسـتعدادهایش دسـت یافتـه اسـت. از ایـن رو، پذیرفتن اینکه از این به بعد تفـاوت افـراد در اسـتعدادها بیشـتر جنبه زمانی دارد، برای برنامه‌ریزی منطقی‌تـر بـه نظـر مـی‌رسـد گرچه باید تفاوت‌های نظام انگیزشی افراد را در تدریس و آمـوزش در نظر گرفت.

با این استدلال، آمـوزش مبتنـی بـر شایسـتگی (CBE) بـه تفاوت استعداد افراد بیشـتر نگـاه تفـاوت زمـانی دارد. در ایـن دیدگاه و بر مبنای پذیرش این منطق، شایستگی حرفه‌ای جنبه بود و نبود ندارد، بلکه شایستگی (Competency) به عنوان مسیری در نظر گرفته می‌شود که یک نقطه آغازین دارد و در تداوم مسـیر بـه نقطـه‌ای مـی‌رسـیم کـه حـداقل شایسـتگی (Minimum Competency) برای پذیرفته‌شـدگی در حرفـه وجـود دارد و ایـن مسیر تا حد تسلط و شایستگی سطح عـالی کـه نقطـه پایـان دقیقـی برای آن نمی‌توان قائل شد، ادامه می‌یابد. بـر ایـن اسـاس، آمـوزش مبتنی بر شایستگی بر تعیین حداقل شایستگی به عنوان معیـار اساسی تأکید اساسی دارد، ضمن اینکه شرایط را بـرای کسـب شایستگی در سطوح بالا فراهم می‌کند.

در نتیجه‌گیری از آنچه گفته شد، یک نظام آموزش پزشـکی که مبنای آموزش مبتنی بر شایستگی (CBE) را پذیرفته است، قطعاً باید نظامی پاسخ‌گو (Accountable) باشد. پاسـخ‌گـو در مورد برنامه‌های آموزشی که انتخاب و ارائه می‌کند، پاسخ‌گو در مورد میزان یادگیری دانشجویان، و پاسخ‌گو در مقابل بـازده‌ای کـه دانش‌آموختگان در نظام سلامت و مراقبت سلامت خواهند داشت.

خلاصه کـلام اینکـه تأکیـد بـر آمـوزش مبتنـی بـر شایسـتگی (CBE)، صرفاً در یک نظام آموزش پزشکی پاسخ‌گو با معنـی بـه نظر می‌رسد.

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-20]

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-20]